

ЗАКОНОМ ЗАШТИЋЕНИ ЛОКАЛИТЕТИ КОПАОНИКА

Релативно изолован у односу на остале планине централног дела Балканског полуострва, разноврстан геолошки састав, громадност и веома богат живи свет указују на чињеницу да планински масив Копаоника, данас представља један од најзначајнијих центара биодиверзитета, не само на подручју Србије већ и територији читавог Балкана. Управо оваква разноликост условила је да се ово подручје 1981. године прогласи Националним парком.

Планинска подручја у којима је дефинисан одређени режим заштите, користе међународну категоризацију за заштиту природних добара и вредности. Да би смо у потпуности заштитили природне и културне вредности планинских подручја, дефинишу се зоне и локалитети у којима се утврђују режими заштите:

I степен обухвата категорију посебних вредности, као највреднијих и најочуванијих делова природе, који обухватају заштиту локалитета, извора, водотока, односно свих оних вредности које су означене као репрезентни изворни екосистеми или појединачни представници биодиверзитета. У оквиру ове зоне забрањене су све активности које могу да наруше функционисање изворних екосистема, док се научна истраживања и презентација и контролисана едукација дозвољавају.

II степен има, по правилу, улогу заштите око прве зоне, заштиту станишта ретких и угрожених врста, непокретних културних добара, предела посебних вредности, деградираних површина, као и површина на којима се одвија део истраживачких, едукативних и спортско-рекреативних активности.

III степен заштите обухвата преостале површине које се могу користити за туризам (туристички центар), шумарство, пољопривреду, спорт и рекреацију, инфраструктурне објекте, као и друге активности које су у складу са условима заштите природе.

Заштитне зоне као што им то само име каже треба да заштите национални парк од неповољних утицаја који би могли да настану непланском изградњом објеката и других активности. То значи да се у овим зонама не могу градити било какви објекти са већим негативним

утицајем на околину. На овај начин национални парк шири свој утицај на шири простор свог окружења, тако да би требао да има појачану заштиту средине и рационално организовани развој делатности.

Режим заштите I степена у оквиру Националног парка Копаоник имају следећи локалитети:

Вучак

Налази се у северозападном делу парка, у оквиру бањског Копаоника, на југозападној страни врха Вучак. Површина му је 62,02 ha.

Основна вредност овог резервата јесте шумска заједница смрче и јеле које су интересантне по томе што јела даје одређени индикаторски значај, док смрча расте изнад свог висинског појаса (1550-1750 m). Концепт заштите заснован је на очувању заједнице у целини.

У оквиру резервата налазе се различите врсте птица међу којима су: шумска шљука, која је иначе најгушће насељена, гаћаста кукумавка, дрозд огрличар, ђубаста сеница и друге.

Мркоња

Налази се на левој страни Гобелске реке испод локалитета Мркоња. Обухвата површину од 31,10 ha.

Његова основна вредност јесте мешовита шума смрче, букве и јеле. У средњепланинском делу Копаоника ово је реликтна и историјски најстарија шума. Заштита се односи на очување природних вредности.

Птичје врсте које су овде заступљене су: беловрата мухарица, мала мухарица, ватроглави краљић, црна жуна и друге.

Јанкова бара

Налази се на надморској висини 1.420 m, у долини потока Речица. Површина овог резервата износи 103,82 ha. Највећа вредност јесу тресавске заједнице – ретки екосистеми којима обележје дају маховине, а истовремено представљају станишта ретких и ендемичних врста биљака које су заштићене као природне реткости.

Јанкова бара представља резерват за различите врсте, посебно за представнике гмизаваца и водоземаца, али и за фауну птица и инсеката. Простор око тресаве служи за лет шумске шљуке, као гнездилиште гаћасте кукумавке, сове утине, планинске плиске, краљића, лешникаре и

осталих врста. Од птица заступљени су: сиви соко, обична ветрушка, мишар, планинска црвенперка, планинска сеница и друге.

Самоковска река

Налази се на левој долинској страни Самоковске реке, између гребена Високи део и речног корита. Површина коју обухвата износи 66,66 ha. На овом подручју постоје заједнице од посебног значаја за науку чине заједница смрче са киселицом и смрче са маховином. У оквиру овог резервата налази се огледна површина за биолошка истраживања института „Синиша Станковић“.

Концепт заштите усмерен је на очување тресаве, смрчевих шума у целини и свих биљних и животињских врста које се ту јављају. Најзначајнији представници птица су: мала мухарица, горска ластва, планинска црвенперка, сури орао и царић.

Метође

Налази се на десној долинској страни Брзећке реке и обухвата кањон реке са околном шумом у којој се јавља тиса. Површина износи 110,58 ha.

У оквиру резервата налази се светилиште Метође, који представља сакрални споменик са прилазном стазом од око 600 m, као и гејзир хладне воде чији млаз достиже 5-6 m висине.

Резерват карактерише шест фитоценолошких различитих смрчевих и букових заједница. Бројне су шуме смрче и јеле које се простиру до 1.800 m, а стабла букве достижу висину до 40 m.

Птице које су овде заступљене су: сиви соко, сури орао, царић, мала мухарица, горска ластва и планинска црвенперка.

Јелак

Налази се на десној страни клисурасте долине Брзећке реке, на локалитету Панићки јелак. Површина резервата износи 59,17 ha.

Основна вредност овог резервата јесте присуство тисе, ретке и реликтне биљне врсте планинског јавора, као и мешовите шумске заједнице тисе и јеле.

Фауна птица које су овде заступљене су: крстокљун, дрозд огрличар, кратокљуни пужић, обичан попић.

Суво Рудиште

Налази се на североисточним падинама Сувог Рудишта, на делу падине који се пружа од Панчићевог врха према изворишту Брзећке реке и обухвата локалитет Крчмар вода. Површина му је 50,63 ha.

Најзначајније вредности резервата су климарегионалне заједнице боровнице, клеке и суббалпске смрче, као и заједнице типа метличасте власуље. Заштита на овом простору односи се на заштиту суббалпске жбунасте вегетације, изданских вода и на заштиту земљишта од ерозије.

Птице су заступљене врстама: балканска ушата шева, планинска трептаљка, траварка, белка и горска јурчица.

Гобеља

Налази се на Малој Гобељи, обухватајући челенку Гобељске реке и простира се од лучно извијеног гребена на линији Оштри крш – Велика Гобеља – Мала Гобеља, до корита Гобељске реке. Површина овог резервата износи 138,64 ha.

Најзначајнија вредност овог подручја јесте рефугијум изнад клисуре Гобељске реке, на чијим стрмим странама расте рунолист, глацијални реликт који представља угрожену врсту у Србији.

Заштита на овом простору односи се на очување налазишта рунолиста који на Копаонику расте једино на овом месту, чија је популација заштићена управо због њиховог неприступачног станишта.

Барска река

Налази се на десној долињској страни Барске реке, на Равном Копаонику. Обухвата површину од 89,92 ha.

Основну вредност представља богатство вегетације, која је орографски и хидролошки условљена. Овај простор карактерише вертикално смењивање вегетације од смрчевих, буково-смрчевих, буково-јелово-смрчевих па све до чистих букових шума.

Представници птица на овом подручју су: гаџаста кукумавка, шумска шљука, осичар и кобац.

Козје стене

Представљају природни резерват који се налази на западној страни планине, на левој страни клисуре Самоковске реке изнад које се уздижу атрактивне стене по којима је овај резерват и добио име. Његова површина износи 431,98 ha чиме је обухваћена клисура, цео гребен Козје стене, вис Кукавица и источне падине Јадовника. Овај резерват карактерише се са неколико специфичних целина. Кањонски део карактерише се ендемичним биљним врстама, као и великом разноликошћу животињског света.

Реликтне шуме клисуре Самоковске реке граде смрче и јеле, као и заједнице смрче, јеле и вреса. Ово је једини природни резерват у оквиру кога расте ендемична биљка *Viola kopaonicensis* (копаоничка љубичица). Травна вегетација Јадовника и Кукавице представља снажну основу исхране животињских врста.

Ово место представља и значајан орнитолошки резерват, јер се могу пронаћи врсте као што су: сиви соко, орао змијар, осичар, балканска ушата шева и многе друге врсте.

Локалитет Козје стене

Дубока

Налази се на левој долиноској страни реке Дубока, пењући се од речног корита од 1.020 до 1.780 метара надморске висине и обухвата површину од 97,33 ha.

Најзначајније вредности јесу реликтне заједнице букве са шашиком и букве са црним грабом која је једина на Копаонику, као и реликтна заједница планинског јавора са субалпијском буквом.

Резерват представља станиште следећих птица: осичар, јастреб, крстокљун, сова утина, вуга, шумски звиждук и ватроглави краљић.

Јеловарник

Овај резерват обухвата површину од 57,14 ha. Највећу вредност овог подручја представља истоимени водопад око кога се налазе природне полидоминантне шуме букве, букве и смрче и планинског јавора.

Птице које су заступљене су: планинска плиска, воденкос, сива сеница, руси сврачак, царић и зимовка.

Беле стене

Обухвата жљоб Беле стене као и шуме које се спуштају све до Метођа и Јелака, са површином од 76,21 ha.

У оквиру резервата налазе се биљне заједнице ливада, камењара, стена, шума и грмуша ђеврљуша.

Поред природних резервата посебну вредност представљају и бројни споменици природе. Најзначајнији међу њима су камене гранитне фигуре (Лисичја стена, Пајин гроб, Суви врх, Јанков брег, Бабин гроб, Високи део, Караман – Вучак), трагови плеистоценске глацијације (циркови Крчмар, Широки и Велика Гобелја), геолошки споменици (Велика стена, Велика Сиљача, Јелица, Жљоб, Гвоздац и Оштри крш), извори и врела (врело Дубоко, Гвоздац, Марине воде, Крчмар, водопад Барска река и Семетешко језеро), али и строго заштићени водотоци извора Самоковске, Гобелјске, Барске, Брзећке и Дубоке реке.

Милош Мршовић